

خود کشی از دیدگاه فقه جزایی

ویراسته:

سلمان ذبیحی

سرشناسه	ذبیحی، سلمان، ۱۳۶۵-
عنوان و نام پدیدآور	خودکشی از دیدگاه فقه جزایی / نویسنده سلمان ذبیحی
مشخصات نشر	اصفهان: کاشف علم، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۴۱۲ ص.
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۹۷۰-۳۱-۰
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص. ۳۹۵.
موضوع	خودکشی
موضوع	Suicide
موضوع	خودکشی -- جنبه‌های روانشناسی
موضوع	Suicide-- Psychological aspects
موضوع	خودکشی -- پیشگیری
موضوع	Suicide -- Prevention
موضوع	خودکشی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	Suicide -- Religious aspects -- Islam
موضوع	خودکشی (فقه)
موضوع	(Suicide (Islamic law
موضوع	ری آسان (فقه)
موضوع	(Euthanasia (Islamic law
موضوع	همه‌گذاری انتحاری (فقه)
موضوع	(Suicide bombings (Islamic law
رده بندی کنگره	۵۴۵
رده بندی دیویی	۶۴/۱۵۲۲
شماره کتابشناسی ملی	۵۹۲۳۲۴۱

خودکشی از دیدگاه فقه جزایی

سلمان ذبیحی

کاشف علم

ویراستار: حامد شاه مرادی
 گرافیک: مریم علی پور دهاقانی
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۷۰-۳۱-۰

حق چاپ برای ناشر و مولف محفوظ است

www.kashefelm.ir

مرکز پخش: ۰۹۱۳۶۵۶۴۲۸۸

فهرست مطالب

۱۱	مقدمه
۱۵	بخش اول: ریخچه بحث خودکشی
۲۰	تاریخچه اتانازی
۲۴	معنی لغوی و اصطلاحی خودکشی
۲۷	معنی و مفهوم خودکشی از منظر روانشناسی
۲۹	رفتار شبه خودکشی
۳۲	رابطه خودکشی و دیگرکشی
۳۴	معنای لغوی و اصطلاحی حق
۳۴	معنای لغوی حق
۳۵	معنای اصطلاحی حق
۴۱	معنای لغوی و اصطلاحی تکلیف
۴۱	معنای لغوی و اصطلاحی اتانازی
۴۶	معنی و مفهوم انتحار
۴۹	معنی لغوی و اصطلاحی عملیات استشهادی
۵۱	معنی لغوی و اصطلاحی جهاد، دفاع و شهادت
۵۵	بخش دوم: بررسی خودکشی از منظر روانشناسی
۵۸	انواع و تقسیمات خودکشی به اعتبار انگیزه
۶۰	خودکشی دیگر خواهانه
۶۲	خودکشی خودخواهانه
۶۳	خودکشی ناشی از نابسامانی
۶۶	عوامل خطر ساز
۱۰۷	علل خودکشی
۱۰۷	عدم سلامت جسمی

۱۰۸	سلامت روانی
۱۱۲	بیماران روانی
۱۱۵	اختلالات افسردگی
۱۲۱	اسکیزوفرنی
۱۲۴	اختلال اضطرابی
۱۲۵	اختلالات شخصیت
۱۲۸	رفتار انتحاری قبلی
۱۳۰	وابستگی به الکل
۱۳۹	علل و انگیزه‌های خودکشی در منابع دینی
۱۴۰	ضعف ایمان و اعتقاد دینی
۱۴۲	بی‌اعتنایی به ارزش‌های اخلاقی
۱۴۲	توجه به مسائل دنیوی و دنیاطلبی
۱۴۹	عوامل اجتماعی و نظرات روان‌شناسان
۱۴۹	نظریه دورکهایم

بخش سوم: سبب شناسی خودکشی

۱۵۱	نظریه هالیواکس
۱۵۹	نظریه پاول
۱۶۳	عوامل روانشناختی و نظرات روانشناسان
۱۶۴	نظریه فروید
۱۶۶	نظریه مینگر
۱۶۷	نظریات جدید
۱۶۹	عوامل زیستی
۱۷۴	عوامل ژنتیک
۱۷۵	مطالعات دوقلوها
۱۷۶	مطالعات فرزند خواندگی دانمارکی - آمریکایی
۱۷۷	مطالعات ژنتیکی مولکولی

بخش چهارم: پیشگیری و درمان خودکشی

۱۷۹	پیشگیری از خودکشی
۱۸۱	خصوصیات مشترک خودکشی‌ها
۱۸۱	زمینه‌های پیشگیری
۱۸۷	روش‌های پیشگیری از خودکشی
۱۸۸	

۱۸۸	پیشگیری اولیه
۱۹۲	پیشگیری ثانویه
۱۹۵	پیشگیری ثالثیه
۱۹۸	راهبردهای ملی پیشگیری از خودکشی
۱۹۹	راهکارهای پیشگیری از خودکشی
۱۹۹	راهکارهای عمومی جهت پیشگیری از خودکشی
۲۰۰	راهکارهای فردی خاص در پیشگیری از خودکشی

بخش پنجم: عوامل مهم در درمان خودکشی

۲۰۱	خودکشی به کمک پزشک
۲۰۳	عوامل پیش بین کننده خودکشی
۲۰۹	درمان خودکشی
۲۱۱	معالجه سرپایی و بستری کردن
۲۱۲	بستری شدن در بیمارستان
۲۱۶	روان درمانی
۲۱۹	درمان با الکتروشوک
۲۱۹	دارو درمانی
۲۲۰	روش های غیر روان پزشکی
۲۲۱	ملاحظات اخلاقی و قانونی
۲۲۴	

بخش ششم: بررسی حق و بررسی فقهی و حقوقی خودکشی

۲۲۷	بررسی حق و رویکردهای آن
۲۲۹	ماهیت حق
۲۲۹	رابطه میان حق و تکلیف
۲۳۰	رویکرد دین اسلام به حق حیات
۲۳۲	رویکرد دین اسلام به حق مرگ
۲۳۷	حق مالکیت انسان نسبت به حیات و اعضاء بدن خود
۲۴۰	انواع سلب حیات
۲۴۳	بررسی آرای فقها در زمینه حق مالکیت انسان نسبت به حیات و اعضاء بدن خود
۲۴۴	

بخش هفتم: بررسی فقهی خودکشی

۲۴۹	حرمت خودکشی و ادله های آن
۲۵۱	خودکشی از نظر قرآن کریم
۲۵۳	

۲۷۱	خودکشی از نظر اجماع
۲۷۴	خودکشی از نظر عقلی
۲۸۰	آثار و عواقب خودکشی
۲۸۰	آثار اخروی خودکشی
۲۸۱	آثار دنیوی
۲۸۳	نظرات فقهای عظام معاصر در زمینه وجوب حفظ نفس

۲۸۵	بخش هشتم: بررسی حقوقی خودکشی
۲۸۸	ضمانت اجرایی ممنوعیت خودکشی در نظام حقوق اسلام
۲۸۸	جنایت برخود به صورت عمد و غیرعمد
۲۸۸	جنایت برخود به صورت عمد
۲۸۹	جنایت برخود به صورت غیرعمد
۲۹۳	بررسی تاریخی حقوق کتبی و جزایی ایران درباره خودکشی
۲۹۳	خودکشی از دیدگاه تاریخ حقوق کیفری ایران
۲۹۶	خودکشی از دیدگاه تاریخ حقوق جزایی ایران
۳۰۰	خودکشی و شروع به آن
۳۰۲	معاونت و شرکت در خودکشی
۳۰۴	بررسی حکم فقهی معاونت در خودکشی
۳۰۶	شرکت در خودکشی
۳۰۷	اکراه بر خودکشی
۳۱۵	بررسی فرض دوم در حقوق موضوعه
۳۱۷	بررسی فرض سوم در حقوق موضوعه

۳۲۱	بخش نهم: بررسی مفهوم، انواع و مصادیق اتانازی
۳۲۳	مفهوم اتانازی
۳۲۶	انواع اتانازی
۳۲۹	مصادیق اتانازی

۳۳۳	بخش دهم: بررسی حکم فقهی و اقسام اتانازی از دیدگاه فقه و حقوق
۳۳۵	حکم اتانازی از دیدگاه فقه شیعه
۳۳۶	اقسام اتانازی از دیدگاه فقه و حقوق
۳۳۶	فرض اول: فاعل اتانازی خود بیمار
۳۳۷	فرض دوم: فاعل اتانازی غیر بیمار، حیات مستقره

۳۳۸	فرض سوم: فاعل اتانازی غیر بیمار، حیات مستقره، عدم اذن بیمار، فعل ایجابی:
۳۳۹	فرض چهارم: فاعل اتانازی غیر بیمار، حیات مستقره، فعل سلبی
۳۴۲	فرض پنجم: فاعل اتانازی غیر بیمار، حیات غیر مستقر، فعل ایجابی.
۳۴۳	فرض ششم: فاعل اتانازی غیر بیمار، حیات غیر مستقر، ترک فعل
۳۴۶	دیدگاه اسلام درباره‌ی بیماریهای سخت یا علاج ناپذیر
۳۴۹	نظرات فقهای عظام معاصر درباره‌ی اتانازی

بخش یازدهم: فلسفه دفاع

۳۵۳	اهمیت و فلسفه دفاع
۳۵۵	ادله ارزش شهید و شهادت طلبی
۳۵۷	ادله فقهی رجوع دفاع
۳۶۰	اجماع
۳۶۲	عقل
۳۶۵	

بخش دوازدهم: بررسی عملیات استشهادی

۳۶۷	مبانی فقهی عملیات استشهادی
۳۷۰	ادله فقهی عملیات استشهادی
۳۷۰	سیره پیامبر و اولیای خدا
۳۸۱	دلیل عقلی
۳۸۴	فتاوی فقهای معاصر اسلام درباره‌ی عملیات استشهادی
۳۸۶	بررسی مقایسه‌ای عملیات استشهادی و انتحار از دیدگاه اسلام
۳۹۱	تفاوت عملیات شهادت طلبانه و انتحار:
۳۹۱	اقوال فقهاء اسلام درباره تفاوت عملیات استشهادی با انتحار
۳۹۴	

منابع و مآخذ

مقدمه

خودکشی پدیده‌ای فراگیر و جهانی است و در طول تاریخ به اشکال و میزان‌های مختلف مشاهده شده است. در ابتدا به نظر می‌رسد که خودکشی یکی از اعمال شخصی و در محدوده اختیارات فردی است، اما می‌گذرد. از یک نگاه خودکشی رفتاری خود ویران‌گرانه محسوب می‌شود ولی از نگاه دیگر خودکشی تهاجمی است. نسوی دیگران، که برای او قابل تحمل نیست، فرد می‌خواهد به دیگران اعلام نماید که نیازمند پشتیبانی است او می‌خواهد لزوم تغییر شرایط پیرامونش را به دیگران اعلام نماید. بجز گروه کوچکی از پیران که قصد پایان دادن به زندگی خود را داشته‌اند، آن‌ها شرایط زندگی و دشواریهای متعدد آن را قابل تحمل دانسته‌اند. پس با دقت بیشتر، قبل از آنکه به ناتوانی فرد در بحرآن‌ها و مشکلات توجه نماییم، ناگزیر از بررسی فرضیه‌ها و بسترهایی هستیم که در آن شرایط و زمینه‌ها، بیش از پیش در چنین افرادی به وجود می‌آیند. اگر به کلیت محیط انسانی توجه نماییم که شیوه‌های زندگی فرد را تعیین نموده و ویژگی‌ها و ساختار روانی فرد را تلفیق و توانایی او برای مقابله با استرس‌های محیطی را فراهم می‌آورد.

با رشد فکری و توسعه بینش‌های علمی، بشر به این پدیده ناخوشایند اجتماعی به دیده انتقادی، بدبینانه و موشکافانه نگریسته و در وضع قوانینی جهت زدودن آن از صحنه اجتماع، در هیچ کوششی فروگذار نکرده است. در فرا راه رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی، هر چند بر پیچیدگی‌های روابط و مناسبات اجتماعی افزوده شده و نیازهای جدیدی خلق می‌شوند و هرچه فاصله طبقات اجتماعی از هم بیشتر شده و فاصله بین وسایل و اهداف ارزشمند و به‌هنگار جامعه فزونی می‌یابد، میزان سرخوردگی و در نهایت خودکشی‌ها نیز افزایش می‌یابد. نابسامانی اجتماعی، سازمانی و نابرابری اجتماعی از

عمده دلایلی است که در میان علت‌های خودکشی مطرح است. عوامل متعددی در بروز خودکشی نقش دارد از جمله این عوامل اختلالات روان پزشکی مانند: افسردگی، اسکیزوفرنی و... فاکتورهای اجتماعی و بحران‌های اجتماعی است.

در زمان ما مطالعه خودکشی از دیدگاه‌های مختلف اهمیتی تازه یافته به ویژه از حدود سال‌های ۱۹۵۰ به بعد به حجم مطالعات در این زمینه افزوده شده است و بررسی در آن، در حوزه فعالیت‌های تخصصی سازمان‌هایی که در سطح بین‌المللی فعالیت می‌کنند اهمیتی بیش از پیش یافته است.

با توجه به اینکه خودکشی از معضلات مهم جامعه است و تمام اقشار جامعه اعم از طبقات بالا و طبقات پایین جامعه را دربر می‌گیرد لذا در این کتاب به بررسی آن از دیدگاه روانشناسی و فقهی و حقوقی و همچنین مصداق آن از جمله اتانازی و عملیات استشهادهی پرداختیم تا عوامل موثر در آن را مورد بررسی و تبیین قرار دهیم.

در زمان کنونی علی‌رغم آنکه حفظ حیات انسانی از اهمیت خاصی برخوردار است، متأسفانه هر روز موارد زیادی از آن چه به طریق عام می‌گویند «خودکشی» چه تحت عناوین قانونی انجام می‌شود، این در حالی است که در شریعت اسلام حفظ جان را واجب دانسته است، زیرا حفظ جان افراد به منزله‌ی حفظ بنیان جامعه است.

خودکشی پدیده‌ی غیر عادی در تمام جوامع، اعم از دینی تا پیشرفته‌ترین آن‌ها وجود داشته و توجه محققین و عموم مردم را به خود جلب نموده است. عالمان دینی نیز هش‌های متخصصان علوم انسانی در طی قرن‌های گذشته نشان می‌دهد که عده‌ی کثیری از آن‌ها وادار خود را صرف کشف علل خودکشی و تا حد امکان، از بین بردن عوامل مؤثر در پیدایش خودکشی نموده است تا شاید بتوان راهی به سوی رفع یا کاهش این آفت اجتماعی بگشایند و هر روز در جهان سه هزار نفر جان خود را بر اثر خودکشی از دست می‌دهند، علی‌رغم اینکه خودکشی باعث محرومیت، هلاکت و عذاب اخروی، شخصی می‌شود که مرتکب چنین عملی شده است. خودکشی از نظر اجتماعی و عرف بسیار ناپسند است و از نظر عقل و دین نیز محکوم است.

در ایران آمار خودکشی به مراتب نسبت به سایر کشورهای جهان کمتر است و در میان کشورها، رتبه ۴۳ را در مورد نرخ خودکشی به خود اختصاص داده است، اما متأسفانه در سال‌های اخیر این آمار رو به افزایش نهاده است و این مطلب احساس مسئولیت و همت بیشتری را می‌طلبد تا با روشن کردن اذهان افراد خصوصاً جوانان نسبت به نتایج هلاکت بار دنیوی و اخروی خودکشی و آشنایی با تعالیم عالی اسلام انسان را از این کار برحذر می‌دارد.

مذهب از زمان‌های گذشته تا کنون در پیشگیری از خودکشی شناخته شده است. دین اسلام به عنوان یک مکتب و نظام کامل نسبت به همه ابعاد وجودی انسان از قبیل مادی و معنوی، فردی و اجتماعی انسان را در نظر دارد. با وجود اینکه کتابها و مقالات و مطالب زیاد در مورد خودکشی تالیف و جمع آوری شده است، اما متأسفانه باز هم روز به روز بر تعداد کسانی که خودکشی می‌کنند، افزوده می‌شود، و این بیانگر آن موضوع است که کارهای انجام شده با وجود ارزشمند بودن آن کافی نیست. اما از نظر فقهی و حقوقی، متأسفانه کار علمی و بحث جامع و گسترده‌ای صورت نگرفته است. همچنین با وجود اینکه در میان مردم کشورهایی که به دین اسلام و مسایل دینی و قوانین اسلامی پای بند هستند باز هم افرادی هستند که دست به خودکشی می‌زنند، به همین دلیل ضرورت پرداختن به این موضوع را برای بررسی آن فراهم شده است.

از مصادیق سلب حیات از خود که امروزه از مسایل اصلی جامعه به حساب می‌آید اعمالی از قبیل اتانازی، جهاد و عملیات شهادت طلبانه و... می‌باشد. به همین دلیل آن موارد بعضی مشروع و جایز و بقیه غیر مشروع و حرام و انتحار محسوب می‌شود و در هر کدام از آنها تفاوت احوال متفاوت است که به دنبال هر کدام از آنها آثار و احکام مربوط به آن پرداخته می‌شود.

همچنین در این کتاب به بررسی و تحلیل و شفاف سازی فقهی و حقوقی و مصادیق سلب حیات از خود و احکام مربوط به آن می‌پردازیم و دیدگاه فقها و مراجع عظام نیز مورد بررسی و کاوش قرار گرفته است.